

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ”

РЕЦЕНЗИЯ

Настоящата рецензия е изготвена на основание на Заповед на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски” № 1295/05.07.2023г. за определяне на научно жури по процедурата за публична защита на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор” по докторска програма „Педагогическа и възрастова психология” в ПН 3.2 Психология, 3. Социални, стопански и правни науки, и е в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане, Закон за висшето образование, както и действащите Вътрешни правила на ЮЗУ „Неофит Рилски”.

Рецензент: Доц. д-р Наташа Ангелова, катедра „Психология”, Философски факултет, ЮЗУ „Неофит Рилски”.

Тема: „Възрастови различия в ценностната система и рисковото поведение при служители в сферата на сигурността“

Докторант: Тодор Борисов Тодоров катедра „Психология”, Философски факултет, ЮЗУ „Неофит Рилски”.

Научен ръководител: Доц. д-р Русанка Манчева, катедра „Психология”, Философски факултет, ЮЗУ „Неофит Рилски”.

Дисертационният труд „Възрастови различия в ценностната система и рисковото поведение при служители в сферата на сигурността“ е обсъден и предложен за публична защита от катедра „Психология“ при Философски факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски”, всички документи са предоставени в срок. Процедурата е в съответствие

с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане, Закон за висшето образование, както и действащите Вътрешни правила на ЮЗУ „Неофит Рилски”.

1. Биографични данни за кандидата

Докторант Тодор Борисов Тодоров е завършил специалност Психология към ЮЗУ „Неофит Рилски” през 1997г. със специализация Социална психология, работил е над 10 години в Институт по психология към МВР, има богат професионален опит в областта на криминалната психология. Тодор Борисов Тодоров е инструктор за работа с полиграф и вещо лице, експерт в областта на детекцията на измамно и рисково поведение, преговорите, овладяването на критични инциденти, поведенческия профайлинг, психологичното профилиране и портретиране, анализът на текстови, видео и аудио съобщения. Член е на Американската полиграфска асоциация (АПА). Гост лектор в български и чуждестранни университети и обучителни центрове. Лектор в редица международни конференции по линия на криминалната психология и сигурността. Участвал е в кръгли маси, международни семинари и проекти, свързани с разкриване и превенция на престъпна дейност и рисково поведение.

2. Актуалност и значимост на темата

Темата на дисертацията е актуална и проучването е стимулирано от наблюденията на докторанта в професионалната му практика, че е необходимо да се поставя акцент върху развитието на ценностно отношение към професионалните дейности при служителите в сферата на сигурността. Важно е и да се идентифицират средствата за развитие на професионалните

ценности чрез подходящи психолого-педагогически подходи, ролеви игри и социално-психологически тренинги съобразно възрастта на служителите.

Както съвсем правилно отбелязва докторанта, особен интерес предизвиква проблемът за съществуването и формирането на духовни и морални ценности у служителите, тъй като в обществото назрява вярването, че сред работещите в тази сфера е налице корупция, безразличие и безотговорност в професионалната дейност, прекомерна употреба на алкохол, зависимости към хазарт и наркотични вещества, които се явяват форми на рисково поведение.

3. Характеристика на научната и научно-приложната продукция на кандидата

Представената за рецензиране разработка се състои от 172 страници и следва класическа структура за представяне на научно изследване. Коректно са цитирани всички 215 научни източника.

Глава първа представя теоретичната рамка въз основа на която, докторантът базира методологията за провеждане на психологическото си изследване. Тази част запознава читателя със съвременните теоретични постановки по отношение на ценностите, връзката им с други психични феномени, както и с възрастовите аспекти и рисковото поведение. Разсъжденията на докторанта имат добра свързаност с предходни научни изследвания. Докторантът провокира интереса към дисертацията си и чрез включване на полиграфския метод за установяване на реализирани рискови поведения. Специална точка от тази глава е посветена на връзката между възрастовите различия и ценностите, ценностните кризи, както и между възрастовите аспекти и рисковото поведение.

Във **втора глава** от дисертацията, Тодор Тодоров е представил дизайна на изследването си: изследвани са 205 човека на възраст между 22 и 73 години, като средната възраст е 51 години. Всички лица, включени в изследването, са пълнолетни, в работоспособна възраст, вменяеми. Работят като охранители в частния сектор.

Целта на изследването е: да се обогати разбирането за възрастовите различия в ценностите и рисковото поведение и да разкрие възможностите за употреба на полиграфския метод като инструмент за установяване на някои видове рисково поведение. Освен това, цел на докторанта е да изведе спецификите на ценностната система у тези служители и да проследи връзката им с рисковото поведение като цяло, както и с наличието или отсъствието на някои видове рисково поведение.

Хипотезите са две основни и съответни на тях по-конкретно представени седем към първата и пет към втората научни предположения. Общо 14 са издигнатите хипотези.

Коректно описани са използваните методики (общо 4 въпросника), представени са данни за надеждност на методиките както на авторите адаптирали тестовете, така и от самия докторант. Представена е полиграфската апаратура, също така използваните в нея протоколи, декларации и скринингови изследвания необходими за анализиране на полиграмите. Подробно е описана процедурата на изследване с полиграф, която е съобразена с изискванията на Американската полиграфска асоциация. Спазен е професионалният протокол за провеждане на полиграфско изследване, което е описано в точка „Морални и етични проблеми“.

Трета глава е озаглавена „Обработка, анализ и интерпретация на получените резултати“. Резултатите са представени в девет рубрики. В

първите шест рубрики Тодор Тодоров предлага информация за честотното разпределение на изследваните лица, запознава ни подробно с тяхното разпределение по пол, възраст, образование и семейното положение. След това са коментирани резултатите по всяка методика, а накрая са представени в синтезиран вид данни за доказване/опровергаване на хипотезите.

За онагледяване на резултатите, дисертантът е използвал три (3) фигури и четиридесет и две (42) таблици, всяка по отделно представя данни от проведените количествени анализи за доказване на хипотезите. ***В заключение на проведените статистически анализи докторантът твърди, че съществуват възрастови различия в рисковото поведение и ценностни категории на индивидуално и културно ниво при служители в сферата на сигурността. Това твърдение потвърждава допускането, заложено в първата основна хипотеза. Втората основна хипотеза, която гласи, че съществува връзка между ценностни категории на индивидуално и културно ниво и склонността към риск при служители в сферата на сигурността, също се потвърждава.***

Резултатите от всяка една хипотеза са коментирани, обобщени, и подчертани с плътен шрифт, което позволява по по-прегледен и ясен начин да се проследява информацията в текста.

Тодор Тодоров предлага изводи на основните резултати от трета глава, които е разделил в две точки: изводи касаещи възрастовите различия, които са акцент в темата на дисертацията и изводи относно връзките между измерваните категории. В самостоятелна част може да се прочете заключението на труда.

Съгласна съм с така дефинираните приноси в дисертацията както в теоретичен, така и в практико-приложен аспект. Приемам самооценката на формулираните приноси. Бих искала да отбележа три от приносите:

- За първи път в Република България е проведено систематизирано емпирично изследване на служители в сферата на сигурността, включващо полиграф.
- За първи път в Република България е направено комплексно изследване на ценностните категории и дименсии на индивидуално и културно равнище и различни аспекти на рисковото поведение сред служители в сферата на сигурността.
- Открити са статистически значими възрастови различия по отношение на лоялността на служителите в сферата на сигурността, касаеща извършването на действия във вреда на работодателя. Установено бе, че по-младите изследвани лица са по-склонни да извършват действия във вреда на работодателя.

4. Техническо изпълнение и препоръки за корекции

В стилистично отношение работата е отлично представена. Библиографските източници са актуални и са на кирилица, и латиница. В дисертацията не се установява наличие на плагиатство. В автореферата са отразени коректно основните моменти от дисертационният труд в структурно и съдържателно отношение. Резултатите от изследванията по дисертацията са представени пред по-широката публика чрез шест публикации в научни списания.

5. Заключение.

Представеният научен труд показва, че докторант Тодор Тодоров притежава задълбочени познания по темата на дисертацията и несъмнени компетенции в областта на педагогическата и възрастовата психология. Смятам, че научната разработка отговаря на условията и реда за присъждане на образователната и научната степен „доктор” по Закона за развитие на академичния състав в Република България, ППЗРАС, Правилника за развитие на академичния състав на ЮЗУ „Неофит Рилски”.

Въз основа на изложеното по-горе приемам, че предложеният дисертационен труд *„Възрастови различия в ценностната система и рисковото поведение при служители в сферата на сигурността“* отговаря на изискванията, посочени в Закона за развитието на академичния състав в Република България. Поради това давам положителна оценка на дисертационния труд и предлагам на членовете на научното жури да подкрепят процедурата за присъждане на образователната и научна степен „доктор“, в професионално направление: 3.2. „Психология, Педагогическата и възрастовата психология на докторант Тодор Тодоров.

22.07.2024г.
гр. Благоевград

Подпис:
(доц.д-р Наташа Ангелова)

SOUTH-WEST UNIVERSITY "NEOFIT RILSKI"
REVIEW

The present review was prepared on the basis of the Order of the Rector of the SWU “Neofit Rilski” No. 1295/05.07.2023. for the appointment of a scientific jury for the public defense of a dissertation for the awarding of a Ph.D. in the doctoral program "Pedagogical and age psychology" in 3.2 Psychology, 3. Social, economic and legal sciences, and is in accordance with the requirements of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria, the Rules for its Implementation, the Law on Higher Education, as well as the current Internal Rules of South-West University "Neofit Rilski".

Reviewer: Assoc. Prof. Natasha Angelova, Ph.D., Department of Psychology, Faculty of Philosophy, South -West University "Neofit Rilski".

Topic: "Age differences in the value system and risk behavior among security employees".

Doctoral student : Todor Borisov Todorov, Department of Psychology, Faculty of Philosophy, South-West University "Neofit Rilski".

Supervisor: Associate Professor Rusanka Mancheva, Ph.D., Department of Psychology, Faculty of Philosophy, South-West University "Neofit Rilski".

The dissertation “Age differences in the value system and risk behavior among security employees” was discussed and proposed for public defense by the Department of Psychology, Faculty of Philosophy, South-West University "Neofit

Rilski", all documents were submitted on time. The procedure is in accordance with the requirements of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria, the Regulations for its Implementation, the Law on Higher Education, as well as the current Internal Rules of the Neofit Rilski Higher Education Institution.

6. Biographical data for the candidate

Doctoral student Todor Borisov Todorov graduated in Psychology from the Neofit Rilski University of Applied Sciences in 1997. with a specialization in Social Psychology, worked for over 10 years at the Institute of Psychology at the Ministry of the Interior, has extensive professional experience in the field of criminal psychology . Todor Borisov Todorov is an instructor for working with a polygraph and an expert, an expert in the field of fraudulent and risky behavior detection, negotiations, control of critical incidents, behavioral profiling, psychological profiling and portraiture, analysis of text, video and audio messages. He is a member of the American Printing Association (APA). Guest lecturer at Bulgarian and foreign universities and training centers. Speaker at a number of international conferences on criminal psychology and security. Participated in round tables, international seminars and projects related to detection and prevention of criminal activity and risky behavior.

7. Relevance and importance of the topic

The topic of the dissertation is current and the study is stimulated by the observations of the doctoral student in his professional practice that it is necessary to emphasize the development of a value attitude towards professional activities among employees in the field of security. It is also important to identify the means for developing professional values through appropriate psychological-

pedagogical approaches, role-playing games and social-psychological trainings according to the age of the employees.

As the doctoral student quite rightly notes, the problem of the existence and formation of spiritual and moral values among employees is of particular interest, since the belief is growing in society that corruption, indifference and irresponsibility in professional activity, excessive use of alcohol, addictions to gambling and narcotic substances, which are forms of risky behavior, are present among those working in this sphere.

8. Characteristics of the candidate's scientific and scientific-applied production

The scientific work submitted for review consists of 172 pages and follows a classic structure for presenting a scientific study. All 215 scientific sources are correctly cited.

Chapter one presents the theoretical framework on which the doctoral student bases the methodology for conducting his psychological research. This part acquaints the reader with modern theoretical positions regarding values, their relationship with other mental phenomena, as well as with age aspects and risk behavior. The PhD student's reasoning has a good connection with previous research. The doctoral student also provoked interest in his dissertation by including the polygraph method for establishing realized risky behaviors. A special point of this chapter is devoted to the relationship between age differences and values, value crises, as well as between age aspects and risky behavior.

In **the second chapter** of the dissertation, Todor Todorov presented the design of his research: 205 people aged between 22 and 73 years old were studied, with the average age being 51 years . All persons included in the study

are adults, of working age, sane. They work as security guards in the private sector.

The purpose of the research is: to enrich the understanding of age differences in values and risky behavior and to reveal the possibilities of using the polygraph method as a tool for establishing certain types of risky behavior. In addition, the goal of the doctoral student is to bring out the specifics of the value system of these employees and trace their relationship with risk behavior in general, as well as with the presence or absence of certain types of risk behavior.

The hypotheses are two main and corresponding to them by concretely presented, seven to the first and five to the second, scientific assumptions. A total of 14 hypotheses were raised.

The methods used are correctly described (a total of 4 questionnaires), data on the reliability of the methods are presented both by the authors who adapted the tests and by the doctoral student himself. The polygraph apparatus is presented, as well as the protocols used in it, declarations and screening studies necessary to analyze the polygrams . The polygraph examination procedure, which complies with the requirements of the American Polygraph Association, is described in detail. The professional protocol for conducting a polygraph examination, which is described in the section "Moral and ethical issues", was observed.

The third chapter is entitled "Processing, analysis and interpretation of the obtained results". The results are presented in nine headings. In the first six sections, Todor Todorov offers information on the frequency distribution of the examined persons, introduces us in detail to their distribution by gender, age, education and marital status. After that, the results of each methodology are commented on, and finally, data to prove/disprove the hypotheses are presented in a synthesized form.

To visualize the results, the dissertation student used three (3) figures and forty-two (42) tables, each separately presenting data from the quantitative analyzes conducted to prove the hypotheses. *At the conclusion of the statistical analyses, the doctoral student claims that there are age differences in risk behavior and value categories at the individual and cultural level among employees in the security sector. This statement confirms the assumption made in the first main hypothesis. The second main hypothesis, which states that there is a relationship between value categories at the individual and cultural level and the risk-taking propensity of security personnel, is also confirmed.*

The results of each hypothesis are commented, summarized, and highlighted in bold, which allows for a clearer and clearer way to follow the information in the text.

Todor Todorov offers conclusions of the main results of the third chapter, which he divided into two points: conclusions concerning the age differences, which are the focus of the thesis topic, and conclusions concerning the relationships between the measured categories. The conclusion of the work can be read in a separate part.

I agree with the thus defined contributions in the dissertation both in theoretical and in practical-applied aspects. I accept the self-assessment of the formulated contributions. I would like to highlight three of the contributions:

- For the first time in the Republic of Bulgaria, a systematic empirical study of employees in the field of security, including a polygraph, was conducted .
- For the first time in the Republic of Bulgaria, a complex study of the value categories and dimensions at the individual and cultural level and various aspects of risk behavior among employees in the field of security has been carried out.

- Statistically significant age differences were found in relation to the loyalty of employees in the field of security, regarding the performance of actions to the detriment of the employer. It was found that the younger respondents were more likely to commit acts to the detriment of the employer.

9. Technically implementation

Stylistically, the work is excellent done. The bibliographic sources are up-to-date and are in Cyrillic and Latin. Plagiarism is not found in the dissertation. The main points of the dissertation are correctly reflected in the abstract in terms of structure and content. The results of the dissertation research have been presented to the wider public through six publications in scientific journals.

10. Conclusion.

The presented scientific work shows that doctoral student Todor Todorov has in-depth knowledge of the subject of the dissertation and undoubted competences in the field of pedagogical and age psychology. I believe that the scientific development meets the conditions and procedures for awarding the educational and scientific degree "doctor" according to the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria, PPZRAS, the Regulations for the Development of the Academic Staff of the Neophyte Rilski State University.

Based on the above, I accept that the proposed dissertation work "*Age differences in the value system and risk-taking behavior of employees in the field of security*" meets the requirements specified in the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria. Therefore, I give a positive assessment of the dissertation work and propose to the members of the scientific jury to support the procedure for awarding the educational and scientific degree

"doctor", in the professional direction: 3.2. "Psychology", in Ph.D. program
"Pedagogical and age psychology" of doctoral student Todor Todorov.

22.07.2024

Blagoevgrad

Signature:

(Assoc. Natasha Angelova Ph.D.)